

TÜRK

2021, Yıl/Year: 9, Sayı/Issue: 24, ISSN: 2147-8872

TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / Date of Received: 24.11.2020

Kabul Tarihi / Date of Accepted: 10.01.2021

Sayfa / Page: 74-83

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / Writer:

Doç. Dr. Yeter Torun Öğretmen

Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

ytorun@cu.edu.tr

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE ONDAN / ONUN İÇİN YAPILARININ SÖZDİZİMSEL İLİŞKİLER BAKIMINDAN NEDEN-SONUÇ CÜMLELERİNDEKİ GÖRÜNÜMLERİ

Öz

Dilde kullanılan her bir yapı kullanıldığı bağlam içinde bir değer kazanır. Özellikle görevli sözlerin işlevsellik kazanması dizimsel ilişkilerle sağlanır. Bu çalışmada Türkiye Türkçesinde *ondan / onun için* yapılarının sözdizimsel ilişkiler bağlamında neden-sonuç cümlelerindeki kullanımları üzerinde durulmuştur. Türkiye Türkçesinde neden-sonuç cümleleri arasında nedensellik ilişkisini sağlayan birçok bağlaç veya bağlaç işlevli birim vardır. *Ondan / onun için* yapıları, Türkiye Türkçesinde neden-sonuç cümleleri arasındaki nedensellik ilişkisini kuran bağlaç işlevli birimler arasında yer alır. Metin türüne ve anlatım özelliklerine bağlı olarak neden-sonuç cümlelerinin yeri değişebilir; *neden-sonuç* veya *sonuç-neden* biçiminde dizilişler olabilir. Bu dizilişlerde nedensellik ilişkisini sağlayan bağlaç veya bağlaç işlevli birimin de yeri değişebilir. Bu çalışmada da *ondan / onun için* yapılarının farklı dizimsel ilişkilerle neden-sonuç cümlelerinde yer aldığı görülmüştür. Sonuç olarak metin bağlamında *ondan / onun için* yapılarının neden-sonuç cümlelerinde bağlaç işlevli birim olma yanında, gönderim, yineleme ve pekiştirme işlevlerini de yerine getirdiği belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Sözdizimi, işlev, *ondan / onun için*

VIEWS OF STRUCTURES OF ONDAN / ONUN İÇİN IN TERMS OF SYNTACTIC RELATIONSHIPS IN CAUSE-RESULT SENTENCES IN TURKEY TURKISH

Abstract

Each structure used in the language gains a value in the context in which it is used. Especially, gaining functionality of attendant words are provided by syntactic relationships. In this study, uses of cause-result sentences of structures of *ondan / onun için* in the context of syntactic relationships in Turkey Turkish focused on. There are many conjunctions or units with conjunction function that providing causality relationship between cause-result sentences in Turkey Turkish. Structures of *ondan / onun için* take place among units with the conjunction function that providing causality relationship between cause-result sentences in Turkey Turkish. Location of cause-result sentences can change depending on the text type and style of expression features, there may be sequences of cause-result or result-cause. In these sequences, the place of the conjunction or the unit with the conjunction function may also change. In this study also, it has been observed that structures of *ondan / onun için* take place in cause-result sentences with different syntactic relationships. As a result, in the context of the text, it has been determined that the structures of *ondan / onun için* have the functions of reference, repetition and reinforcement in addition to being a unit with conjunction function in cause-result sentences.

Key Words: Syntax, function, *ondan / onun için*

1.GİRİŞ

Metin odaklı çalışmalar bağlamında bireyin bilişsel süreçlerini yansıtması bakımından sözdiziminde yer alan her bir unsur, dilbilgisel bağlamda bir işlevi yerine getirmektedir. Özellikle görevli sözcüklerin içinin dolması ve görev kapsamı söz zinciri içinde kendini gösterir. Sözcükbilimine yönelik çalışmalarda sözcüklerin tek başına anlamı olup olmama durumuna göre yapılan *dolu sözcük* ve *boş sözcük* ayrımı bağlamında *zamir*, *edat* ve *bağlaç* türü sözlerin boş sözcükler arasında değerlendirildiği görülür (Günay, 2007: 17, 20, 21). Bu çalışma özelinde üzerinde durulan “o” üçüncü teklik kişi zamirinin çıkma durumu ve *için* edatıyla birlikteliğinden oluşan *ondan / onun için* yapıların, metin bağlamına dayalı olarak bağlaç işlevli birimler içinde değerlendirilmiştir (Oturakçı Orbay, 2020: 94). *Ondan* ve *onun için* yapılarında “o” işaret zamiri gönderim işlevini yerine getirirken, zamirden sonra gelen +*dAn* çıkma durumu eki ve *için* edatı görev açısından neden bildirme işlevini yerine getirmektedir. Nitekim *ondan*, *onun için* yapılarına işlevsel özellikleri açısından “nedenleyici bağlaç işlevli birimler” arasında yer verildiği görülür (Oturakçı Orbay, 2020: 94). Bağlaç işlevli birim olma özelliği dışında, sözcük türü bağlamında, *ondan / onun için* yapılarının durum zarfları arasında neden bildirenler içinde değerlendirilmesi söz konusudur (Korkmaz, 2003: 511). Dilin bir dizge olması anlayışı doğrultusunda dilde kullanılan her bir birim, bağlam ve dizimsel ilişkiler içinde değer kazanır (Üstünova, 2018: 6). *Ondan / onun için* yapıları da gerek dizimsel ilişkiler gerekse metinsel bağdaşıklığı sağlama gibi özellikler bakımından dil dizgesi içinde değer kazanırlar.

Metin dilbilimi çalışmalarında bağdaşıklık ilkesi çerçevesinde gönderim ilişkisinden söz edilir. Gönderim öğelerinin metinde kendilerine ait anlamsal yorumlarının olmadığı, bu öğelerin anlamsal yorumlarını metindeki diğer öğelerle ilişkisinin belirlediği ifade edilir. Bu çerçevede zamir türü sözcükler gönderim işleviyle kullanılan sözlere dendir. Metin içi gönderimlerde gönderim ögesi, anlamsal yorumunu metinde kendinden önce veya sonra gelen bir birimden almakta; buna göre gönderim ögesi kendinden önceki birime gönderimde bulunuyorsa art gönderim (anaphoric reference), kendinden sonraki birime gönderimde bulunuyorsa öngönderim (cataphoric reference) türlerinden söz edilmektedir (Subaşı Uzun, 1995: 36; Günay, 2013: 206-207). *Ondan / onun için* yapıları, içindeki işaret zamiri dolayısıyla gönderim, +*dan* çıkma durumu ve *için* edatı dolayısıyla da neden bildirme işlevini yerine getirmekte ve kullanıldığı bağlam doğrultusunda işlevsellik açısından çok katmanlılık sergilemektedir.

Neden-sonuç yargılarıyla ilgili değerlendirmelerde neden ve sonuç cümlelerindeki anlamsal ilişkinin birtakım bağlaçlar yoluyla sağlandığı; *neden + bağlaç + sonuç* veya *sonuç + bağlaç + neden* biçiminde dizimsel ilişkilerden söz edilmektedir (Mehmetoğlu, 2001: 194; Baskakov, 2017: 144; Oturakçı Orbay, 2020: 94). Neden-sonuç ifadeleri arasındaki anlamsal ilişkiyi kurma ve metin içi bağdaşıklık görünümünü sağlaması bakımından *ondan / onun için* yapılarının neden-sonuç cümlelerinde kullanımına sıkça rastlanır. Bu çalışmada *ondan / onun için* yapılarının, Türkiye Türkçesinde neden-sonuç cümlelerindeki dizimsel ve gönderimsel ilişkileri açısından görünümleri üzerinde durulmuştur.

2. İNCELEME

Neden kavramı, dil düzleminde anlam ve yapı özellikleri bakımından ele alınan konulardan birini oluşturmaktadır. Metin dilbilimi çalışmaları bağlamında sözceler arasında tutarlılık sağlamada ana ilişki biçimlerinden biri olarak neden-etki (cause-effect) ilişkisinden söz edilmekte; neden-etki ilişkisinin alt ilişkileri arasında “sonuç” alt ilişkisine yer verilmektedir (Uzun, 2018: 153). Bilişsel düzlemde gerçekleşen ilişkiler ağının dil düzleminde somutlaşmış biçimlerinden biri olarak neden-sonuç cümleleri ve bu ilişkiyi sağlayan dil birimleri üzerine birçok çalışma yapılmış veya yapılmaya da devam etmektedir (Mehmetoğlu, 2001; Özcan, 2015; Uzun, 2018; Oturakçı Orbay, 2020). Bilişsel düzlemin sözdizimine yansımada, neden ve sonuç yer değiştirebilmekte; nedenlik ilişkiyi sağlayan bağlaç işlevli birimler neden-sonuç cümleleri arasında yer alabileceği gibi, cümle başında ya da sonunda da yer alabilmektedir. Bu çalışmada üzerinde durulan *ondan / onun için* yapılarının da *neden-sonuç* ifadeleriyle kullanımlarında yeri değişebilmekte; bu yapıların bağlaç işlevli bir birim olması yanında, cümledeki işlevi açısından zarf olarak değerlendirilmesi, ek-fiille çekimlenip yüklem olması; diziliş özellikleri bakımından bilişsel düzlemde devrik dizim oluşturması söz konusu olabilmektedir (Torun, 2009: 207). İnceleme örnekleme doğrultusunda *ondan / onun için* yapılarının neden-sonuç cümleleriyle oluşturduğu sözdizimsel ilişkiler, sekiz başlık altında ele alındı.

1. Neden cümlesi + (da) onun için / ondan + sonuç cümlesi

Onun için / ondan yapıları, neden ve sonuç bildiren yargıların arasında yer alabilir. Metin bağlamı açısından *neden-sonuç* arasındaki bağlantıyı sağlayan yapı, kendinden önce ifade edilen neden ya da nedenlere gönderimde bulunur, sonuç bildiren yargı ya da yargıların öncesinde yer alarak *neden + onun için / ondan + sonuç* biçiminde bir dizilim oluşturur. Bu dizilişte neden

cümlesinden sonra *da / de* bağlacının bazı örneklerde kullanılmadığı, bazılarında ise kullanıldığı görülür. Bu dizilişte *neden* ve *sonuç* yargılarının arasında yer alan *onun için / ondan* yapısı, kendinden önceki *neden* cümlesine gönderimde bulunurken, sonucun önünde yer alarak *nedenin* gönderim yoluyla hem yinelenmesi hem de pekiştirilmesi, dolayısıyla da sonucun da kuvvetlendirilmesi söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda aşağıdaki örneklerden ilki ele alındığında “*düşünürken bir şekil vermeye çalışmak yok*” nedeni göstermekte, hem nedene gönderimde bulunan hem de gönderim yoluyla nedeni yineleyen *onun için* yapısından sonra, “*düşündüğümüz, yazar gibi düşündüğümüz şeyler bize güzel geliyor*” sonuç cümlesi yer almaktadır. Dizimsel ilişkiler bağlamında *neden + onun için / ondan + sonuç* yapısında *neden-sonuç* bağlantısını kuran *onun için / ondan* yapılarının zihinsel düzlemdeki bağlama işlevi dışında, sözdizimsel bir öge olması bakımından sonuç cümlesinin *neden* bildiren zarfını da oluşturmaktadır:

Galiba düşünürken bir şekil vermeye çalışmak yok da, onun için düşündüğümüz, yazar gibi düşündüğümüz şeyler bize güzel geliyor (SFA-MK, 214).

Kul kendini yaratanı anlayabilir mi? Belki sever onu; kendisini yoktan var ettiği için, yani gene ancak kendi özüne bağlılıkla onu sevmeyi boynuna borç bilir, onun için över (NA-KD / A, 16).

Doğrusu ben, çocuğu korkutmuyorlar, dövmüyorlar da ondan bu kadar yaramaz sanıyordum (AN-AZDE, 81).

Hele konu-komşunun, ilk gördükleri bir yabancı yaratığa bakar gibi, süzerek kendisine bakmalarından, korkulu, meraklı gözlerden, düşman bakışlardan bıkmıştı. Onun için uzaklarda, dış mahallelerden de ötelerde, تنها bir yerlerde, ucuz, küçücük bir kiralık ev arıyordu (AN-AZDE, 158).

2. Neden cümlesi + sonuç cümlesi (sonucu gösteren özne + ondan (yüklem))

Ondan / onun için yapısı bazı dizimlerde sonuç cümlesinin yüklemine oluşturmaktadır. Sonuç cümlesi dizimsel olarak *sonucu gösteren özne + ondan* yükleminden oluşan bir isim cümlesi durumuna gelmektedir. Bu çerçevede aşağıdaki örneklerden ilki değerlendirildiğinde, *ondan* yapısı ek-fiille çekimlenerek yüklem olarak kullanılmıştır. Sonuç cümlesinin yüklemi durumunda olan *ondan* yapısı, gönderim türü olarak her iki örnekte de artgönderim unsuru olarak *neden* cümlesine gönderimde bulunmaktadır:

Bey işi anladı. Ahlak zabıtasında onun da randevucu diye fişi vardı. Bu gülüşmeler, arkasından fısıldaşmalar ondandı... (AN-AZDE, 78)

Ama diyeceksin ki, hayatında çok güldün de bu gözlerinin kenarlarındaki çizgiler ondan... (SFA-MK, 134-135).

3. Sonuç cümlesi + neden cümlesi + da ondan / onun için

Olağan dizimsel ilişkiler bağlamında *neden* cümlesi + *sonuç* cümlesi biçimindeki dizilişin ters çevrilmesiyle oluşan *sonuç c. + neden c. + da ondan / onun için* yapısı, mantıksal düzlemde gerçekleşen devrik dizimi de göstermektedir (Torun, 2009: 207). *Sonuç c. + neden c. + da ondan / onun için* dizilişinde, *neden* cümlesinden sonra *da / de* bağlacı yer almış, *da / de* bağlacından sonra *ondan / onun için* yapıları yer almıştır. Bu dizilişte de *ondan / onun için* yapıları *da / de* bağlacıyla

bağlanan neden cümlesine gönderimde bulunmakta ve aynı zamanda nedeni pekiştirmektedir. Bu kullanımlarda sonuç cümlesinin önce yer alması, sonucun vurgulanmasını sağlarken; hem neden cümlesi hem de nedeni gönderim yoluyla pekiştiren *ondan / onun için* yapıları düşünce düzleminde sonuç cümlesinin etkisini daha da arttırmaktadır. Bu bağlamda aşağıdaki örneklerden ilki ele alınacak olursa “boyuna yukarıdan atar” sonucu, “büyük şair yükseklerde dolaşır” nedeni göstermekte; *onun için* yapısı artgönderim unsuru olarak “büyük şair yükseklerde dolaşır” cümlesine gönderimde bulunmakta, hem de gönderim yoluyla nedeni pekiştirmekte; nedenin gönderim yoluyla hem yinelenmesi hem de pekiştirilmesi aslında bilişsel düzlemde “boyuna yukarıdan atar” sonucunu da kuvvetlendirmektedir:

Boyuna yukarıdan atar, büyük şair yükseklerde dolaşmış da onun için... (NA-KD/A, 124).

Roman okumayı sevmeyenler arasında masaldan destandan tat alanlar bulunabilir; masal ile destan romandan büsbütün başka birer şeydir de onun için (NA-KD/A, 9).

Az çabayla çok bilmek – dönüp dolaşıp böyle tanımlanıyor düşünme ekonomisi. Açıklamalarını yalın tutacaksın, her yönüyle evrenin yapısı yalındır da ondan; (...) (NU-YF, 18).

Hastalanan hayvanlar bir bakıma insanlaşırlar, - acı çekerler de ondan (NU-YF, 51).

Yılda dört-beş kez değişen işçileri çok iyi çalışıyorlarken yine de süt verimi düşmüştü. Adam bunun nedenini sorduğunda ortağı şöyle açıkladı: - Aldığımız yemler bozuk, içindeki besin eksik de ondan... (AN-AZDE, 175).

4. Sonuç cümlesi + neden cümlesi + da ondan / onun için + tekrarlanan sonuç cümlesi

Sonuç c + neden c. + da ondan / onun için yapısının yer aldığı kimi kullanımlarda *ondan / onun için* yapısından sonra, sonuç cümlesinin yüklemi tekrar edilebilmektedir. Bu diziliş bağlamında nedenden sonra sonucun tekrar edilmesi, bilişsel düzlemde *sonuç-neden-sonuç* dizilimini ortaya çıkarmaktadır:

Ali Ekrem Bey'in savunduğu dil duramadı, toplumun yeni düşüncelerine, yeni gereksinimlerine (ihtiyaçlarına) uymuyordu da onun için duramadı (NA-D /SA, 32).

Evet, güzel aşk hikâyelerinden, Mecnun ile Leylâ'dan, Kerem ile Aslı'dan hoşlanırsınız; yalnız nasıl anlatıldıklarına bakmayız, aşk sözü bizim de birtakım duygularımızı, daha doğrusu birtakım duygularımızın hâtıralarını uyandırır, bizi bir hoş eder de onun için hoşlanırsınız (NA-GG / SS, 79).

Ama, doğrusu, üzülüyoruz; söylenecek söz bulmak zorlaştı diye değil, Fransızca yazının tiryakisi olmuştuk da onun için üzülüyoruz (NA-GG / SS, 222).

5. Sorulu sonuç cümlesi + neden cümlesi (cevap)+ da ondan / onun için

Dizimsel ilişkiler bağlamında *ondan / onun için* yapılarının yer aldığı kullanımlarda bir ya da daha fazla yargıdan oluşan sorulu sonuç cümlelerinden sonra cevap niteliğinde olan neden cümle/lerinin yer aldığı söylemlerde *sorulu sonuç c. + neden c.[cevap] + da ondan / onun için* biçiminde bir diziliş ortaya çıkmaktadır. Bu dizilişin yer aldığı kullanımlarda sonuç cümlesi, hem soru biçiminde hem de dizilişte önce yer alması bakımından daha da vurgulanmış olmaktadır. Sorulu sonuç cümlesinden sonra yer alan cevap niteliğindeki neden cümlesinden sonra gelen (*da*) *ondan / onun için* yapıları ise nedene hem gönderimde bulunmakta, hem de nedeni pekiştirme işlevini yerine getirmektedir. Bu bağlamda aşağıdaki örneklerden ilki incelendiğinde “Neden anlayamazlar” sorulu sonuç cümlesi; “onları anlasınlar diye yetiştirilmiyorlar” cevabı gösteren

neden cümlesidir. Neden cümlesinden sonra gelen *da* bağlacı gönderim ve pekiştirme işleviyle kullanılan *onun için* yapısını neden cümlesine bağlamaktadır:

(...) Neden anlayamazlar? Onları anlasınlar diye yetiştirilmiyorlar da onun için (NA-KD /A, 106).

Neden bu kadar karışıyorlar sanata? Neden sanat adamının ille toplumun, çoğunluğun buyruklarına uymasını, ille ısmarlama yapıtlara çalışmasını istiyorlar? / Bir kişiyi sanata götüren eğilimi bilmiyorlar, / duymuyorlar da onun için (NA-KD/A, 103).

2050 yılının okur-yazarı ise Cahit Sıtkı Tarancı'nın, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın, Sait Faik Abasıyanık'ın dili ile konuşmayacağı gibi o dille de düşünmeyecektir (Neden o üç kişiyi andım da başkalarını değil? Bugünün yazıları içinde en canlı, en güzel onlarınkini buluyorum da onun için.) (NA-KD/A, 160).

- Neden Topal diyorsun ona Barba?

- Topaldır da ondan, iyi bak, bir bacağı yoktur (SFA-MK, 115).

6. Sorulu / sorusuz sonuç cümlesi + (dolaylı sorulu) neden cümlesi+ da ondan / onun için mi?

Sonuç + neden + ondan / onun için dizilişinde sonuç cümlesi, soru veya bildirme cümlesinden oluşabilmekte; neden cümlesi, *ondan / onun için* yapılarına soru eki getirilmesi yoluyla dolaylı olarak soru anlamı kazanmaktadır. Bu özellikler bağlamında *sorulu / sorusuz sonuç c. + (dolaylı sorulu) neden c.+ da ondan / onun için mi* biçiminde bir dizilim oluşmaktadır. Aşağıdaki ilk örnekte sonuç cümlesi, soru cümlesi biçiminde iken, ikinci örnekte sonuç cümlesi, bildirme cümlesinden oluşmakta; iki örnekte de neden cümleleri *ondan mı / onun için mi* kullanımlarından ötürü, dolaylı olarak soru anlamı taşımaktadır. Bu dizimsel yapıda *ondan / onun için* yapıları, soru yoluyla neden cümlesine gönderimde bulunmaktadır:

Çoğumuz psikolojiden çakmadan, fizyonomiden anlamadan da bu ilimlerin birer cahili, fakat meraklısı halinde insanlara yanaşır; cigara yakar, vapur sorar, yol öğrenir, merakımızı gideririz. Bu öyle bir alışkanlıktır ki, iddiası unutulmuştur. Neden bir sürü gencin arasından seçiliriz? iyi adamız da ondan mı? (SFA-MK, 31).

(...) bugünün yazılarını okuduğum pek olmuyor, ne kitap, ne dergi, ne de gazete... Vaktim yok da onun için mi? (NA-GG / SS, 106).

7. Sonuç cümlesi + neden cümlesine yönelik soru cümlesi+ neden cümlesi (cevap) + da ondan / onun için

Sözdizimsel ve gönderimsel ilişkiler bağlamında *ondan / onun için* yapılarının yer aldığı kimi söylemler *sonuç c. + neden cümlesine yönelik soru c.+ neden c. (cevap) + da ondan / onun için* diziliminden oluşabilmektedir. Bu dizimsel yapıda önce sonuç cümlesi yer almakta, sonra neden cümlesine yönelik bir soru cümlesi ve ardından cevap niteliğindeki neden cümlesi yer almakta, neden cümlesinden sonra yine nedeni gönderim yoluyla pekiştirme işleviyle kullanılan (*da*) *ondan / onun için* yapıları yer almaktadır. Bu dizimsel yapıda bilişsel düzlemde neden cümlesinin hem

kendinden önce gelen soruyla hem de kendinden sonra gelen *ondan / onun için* yapılarıyla çift yönlü pekiştirilmesi söz konusudur:

Kimin yaptığı, kimin öne sürdüğü bilinmeyen sözler daha çabuk yerleşiyor, daha çabuk tutuyor. Neden? Birbirimizi çekemiyoruz da onun için (NA-KD/A, 158).

O istediği kadar dudak büksün, ben gene söz olsun diye karalamalar çırpıştıracağım, sözden söze atlayacağım, günlerin getirdiği'ni, bir değeri var mı, yok mu, araştırmadan söyleyivereceğim. Neden bu? Söylemeği, konuşmağı, yazmağı, severim de onun için (NA-KD/A, 167).

- Öğretmen beni dövüyor.
- Neden?
- Yaramazlık ediyorum da ondan (SFA-MK, 18).

Üstü başı muntazam, hali tavrı pek şehrli birinin benden cıgara yakmasını sevmem. Neden dersiniz, birçok adamdan cıgara yakmaya cesaret edememiştir bu adam da onun için... (SFA-MK, 32).

Bunca yapı kurmuştu da, kendine bir ev bile yapmamıştı. Oysa parası vardı, yapabilirdi. Neden yapmıyordu, bilinmez. Belki, çok, çok büyük, çok, çok güzel ev yapmak isterdi kendine de ondan... Belki, kendi evinde kendisini dışardan seyredip sevinemeyecekti de ondan... Belki yapayalnızdı, yaşlanmıştı artık da ondan... (AN-AZDE, 30).

8. Sonuç cümlesi + öznesi sonucu da gösteren neden cümlesi + da ondan / onun için

Ondan / onun için yapılarının yer aldığı kimi kullanımlarda sonuç cümlesinden sonra yer alan neden cümlesinin öznesi, sonucu gösteren yargılı anlatımın filimsiye dönüşmüş biçiminden oluşabilmekte; neden cümlesinden sonra ise (*da*) *ondan / onun için* yapıları yer almaktadır. Bu dizilimde ise sonuç cümlesinin, neden cümlesi içinde özne işleviyle bir bakıma tekrar edilmekte, dolayısıyla da sonuç tekrar yoluyla vurgulamakta; neden cümlesinden sonra yer alan *ondan / onun için* yapıları yine gönderim yoluyla sonucu da içinde barındıran neden cümlesini pekiştirmektedir:

Öyle sık sık gitmem, ama severim sinemayı; sık sık gitmeyişim / gözlerim bozuk da onun için (NA-KD/A, 33).

Onun eseri üzerine yazılanları okuyun, hepsi de ayrı bir yanını söyler, hiçbiri Monsieur Gide'i şöyle toplu olarak göstermez. / Onun eserini toplu olarak gösterecek / gene ancak kendi eseri, kendi eserinin bütünüdür de onun için (NA-KD/A, 114)

Dünyaya sık sık doğmak gerek aslında. Buysa yoğun yaşamakla olur. Çoğumuzun (gülünç ama) ne zamanı ne de hevesi var böyle şeylere. Yoğun yaşamak, / yaşamayı yeni baştan yaratmakla, bir bakıma yaşam doğurmakla gerçekleşir de ondan (NU-YF, 57).

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Gönderim işlevi taşıyan *o* işaret zamirinin çıkma durumu almış biçimi *ondan* ile *için* edatını almış biçim olan *onun için* yapıları, hem zamirin gönderim unsuru olması hem de zamire eklenen +*dAn* çıkma durumu ve *için* edatının neden bildirme işlevleri bakımından hem gönderim, hem neden anlamı taşımaktadır. Her iki yapı da hem işlevsel özellikler hem sözdizimsel özellikler hem de

metin düzleminde gönderim unsuru olarak metinsellik unsurlarından bağdaşıklığı sağlaması bakımından birbirine koşut yapılardır. *Ondan, onun için* yerine; *onun için, ondan* yapısının yerine kullanılabilir. Türkçede edat ve durum eklerin işlevsel açıdan koşutluğu bağlamında çıkma durumu ile *in* edatının ortaklık gösterir. Bu yapıların kullanım sıklığı, etki derecesi metin bağlamına bağlı olarak yazarın / konuşurun kişisel tercihlerine göre değişebilmektedir.

İnceleme örneklemini doğrultusunda bu çalışmada *neden* ve sonuç cümlelerinde *ondan / onun için* yapılarının sözdizimsel ilişkiler bağlamında *neden* ve sonuç yargılarının dizimsel durumu, *ondan / onun için* yapılarının *neden-sonuç* yargılarına göre konumlanma biçimleri bakımından sekiz - olasılıklar dâhilinde daha fazlası mümkün- sözdizimsel diziliş ilişkisi belirlenmiştir.

Neden-sonuç cümlelerinde <i>ondan / onun için</i> yapılarının sözdizimsel görünüşleri	
1	Neden cümlesi + (da) onun için / ondan + sonuç cümlesi
2	Neden cümlesi + sonuç cümlesi (sonucu gösteren özne + ondan(yüklem))
3	Sonuç cümlesi + neden cümlesi + da ondan / onun için
4	Sonuç cümlesi + neden cümlesi + da ondan / onun için + tekrarlanan sonuç cümlesi
5	Sorulu sonuç cümlesi + neden cümlesi (cevap) + da ondan / onun için
6	Sorulu / sorusuz sonuç cümlesi + (dolaylı sorulu) neden cümlesi+ da ondan / onun için mi
7	Sonuç cümlesi. + neden cümlesine yönelik soru cümlesi+ neden cümlesi (cevap) + da ondan / onun için
8	Sonuç cümlesi + öznesi sonucu da gösteren neden cümlesi + da ondan / onun için

Tablo-1

İnceleme örneklemini doğrultusunda belirlenen ilk sözdizimsel yapıda, Türkçe açısından olağan diziliş bağlamında *ondan / onun için* yapıları *neden* ve *sonuç* cümlelerinin arasında yer almış ve bu sıralanışta, *ondan / onun için* yapıları, iki cümleyi *neden-sonuç* ilişkisiyle birbirine bağlamasının yanı sıra, aynı zamanda kendinden önceki *neden* cümlesini pekiştiren artgönderim unsurunu oluşturmuştur. İkinci dizimsel yapıda da *neden-sonuç* biçiminde bir diziliş söz konusudur; bu dizilişte sonuç cümlesinin yüklemine oluşturan *ondan / onun için* yapıları yine *neden* cümlesine gönderimde bulunarak, nedeni pekiştirmektedir. 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sözdizimsel yapılarda ise genel olarak *sonuç cümlesi + neden cümlesi + ondan / onun için* biçiminde bir dizilişle karşılaşılmaktadır.

Bu diziliş bilişsel düzlemdeki *neden-sonuç* diziliminin ters çevrilmesiyle oluşan bir tür devrik dizimi oluşturmakta; neden cümlesine *da* bağlacıyla bağlanan *ondan / onun için* yapıları dizilimin en sonunda yer almakta ve yine neden cümlesini gönderim yoluyla yineleme ve pekiştirme işlevini yerine getirmekte; ayrıca dizilimin başında yer alan sonuç cümlesinin etkisini de bilişsel düzlemde kuvvetlendirmektedir. Sonuç cümlesinin başta yer aldığı 5, 6 ve 7. dizimlerde sorudan yararlandırıldığı, sonuç cümlesinin soru formunda olabildiği veya *ondan / onun için* yapısının soru biçiminde kullanılmasıyla da neden cümlesinin örtülü soru anlamı kazandığı (6) görülür.

Sonuç olarak metin türü ve anlatım tarzına bağlı olarak *ondan / onun için* yapıları, Türkiye Türkçesinde *neden cümlesi -sonuç cümlesi* veya bu dizimin tersi olan *sonuç cümlesi -neden cümlesi* biçimindeki dizilişlerde bilişsel düzlemdeki bağlantıyı sağlama, dizimsel ilişkileri belirleme, gönderim, gönderim yoluyla nedeni yineleme ve pekiştirme işlevlerini yerine getirmektedir.

Kaynaklar

- Baskakov, A. N. (2017). *Çağdaş Türkçede Cümle*. Çev.: Oktay Selim Karaca. Ankara: TDK Yayınları.
- Günay, D. (2007). *Sözcükbilime Giriş*. İstanbul: Multilingual.
- Günay, D. (2013). *Söylem Çözümlemesi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Mehmedoğlu, A. (2001). *Türk Dilinde Bağımlı Birleşik Cümle Söz Dizimi*. Adapazarı: Aşçıyan Yayınları.
- Orbay, Nigar Oturakçı (2020). *Türkiye Türkçesinde Bağlaç İşlevli Birimler*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Özcan, B. (2015). *Haldun Taner'in Öykülerinde Nedenleme*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Uzun, L. Subaşı (1995). *Orhon Yazıtlarının Metindibilimsel Yapısı*. Ankara: Simurg.
- Torun, Y. (2009). *Nurullah Ataç'ın Denemelerinde Devrik Yapılar*. Ankara: TDK Yayınları.
- Uzun, G. L. (2018). Neden Bağlayıcılarının Öznellik ile İlişkisi: Türkçe Yazılı Derlem Tabanlı Bir Tartışma. *Türkçede Yapı ve İşlev-Şükriye Ruhi Armağanı*. Haz.: Yeşim Aksan-Mustafa Aksan. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Üstünova, K. (2018). Dil Bilgisi Çalışmalarında Dilin Dizge Oluşunun İzleri. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi 2018, Yıl:6, Sayı:14*.

İNCELEME ÖRNEKLEMİNİ OLUŞTURAN ESERLER VE KISALTMALARI

AN-AZDE: Aziz Nesin-Adamı Zorla Deli Ederler (2005). İstanbul: Adam Yayınları.

NA-D / SA: Nurullah Ataç-Diyelim / Söz Arasında (1998). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

NA-GG / SS: Nurullah Ataç-Günlerin Getirdiği / Sözden Söze (2000). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

NA-KD / A: Nurullah Ataç- Karalama Defteri / Ararken (2000). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

NU-YF: Nermi Uygur- Yaşama Felsefesi (2012). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

SFA-MK: Sait Faik Abasıyanık- Mahalle Kahvesi (2017). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.